ชาตินิยมและสังคมพหุวัฒนธรรม: ความย้อนแย้งในอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมจากเรื่องสั้นอาเซียน[1]

Nationalism and Multiculturalism: The Paradox in Collective Social Identities from ASEAN Short Stories

เมศิณี ภัทรมุทธา[2] และธัญญา สังขพันธานนท์[3]

Mesinee Pataramutha[4] and Thanya Sangkhaphanthanon[5]

(Received: 12 December 2020; Revised: 9 March 2022; Accepted: 20 May 2022)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมในประเด็นความเป็นชาตินิยมและสังคมพหุวัฒนธรรมจากเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มอาเซียน โดยศึกษาจากเรื่องสั้นอาเซียนจำนวน 100 เรื่อง ด้วยกรอบแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) และอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identities) ผลการศึกษาพบว่า เรื่องสั้นอาเซียนจำนวน 13 เรื่องของนักเขียนในกลุ่มประเทศอาเซียนได้แสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมในประเด็นความเป็นชาตินิยมและสังคมพหุวัฒนธรรมว่า คนอาเซียนเป็นคนที่มีสำนึกในชาตินิยมด้วยการมีอคติทางเชื้อชาติต่อคนเชื้อชาติอื่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนหรือในประเทศของตน ซึ่งปรากฏอคติทางเชื้อชาติ 3 ด้าน ได้แก่ สุขอนามัย วัฒนธรรม และรูปลักษณ์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อชาติในประเทศเดียวกันจะทำให้เกิดอคติทางเชื้อชาติขึ้น แต่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงสังคมพหุวัฒนธรรมที่คนต่างเชื้อชาติสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ซึ่งทำให้เกิดความย้อนแย้งในอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมของคนอาเซียนอย่างเห็นได้ชัดว่า คนอาเซียนเรียนรู้ รู้จักปรับตัว และสามารถยอมรับในความหลากหลายทางเชื้อชาติของคนเชื้อชาติอื่น ๆ ได้ แม้ว่าคนเชื้อชาติหลักจะยังคงมีอคติทางเชื้อชาติปรากฏอยู่ก็ตาม

คำสำคัญ: ชาตินิยม สังคมพหุวัฒนธรรม อัตลักษณ์ร่วม เรื่องสั้นอาเซียน

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “อัตลักษณ์ร่วมของคนอาเซียนในเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มประเทศอาเซียน” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และทุนอุดหนุนการวิจัยสำหรับนิสิตบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

[2] นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[3] รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[4] Ph.D. Student, Doctor of Arts Program in Thai, Faculty of Humanities, Naresuan University

[5] Associate Professor Dr., Department of Thai, Faculty of Humanities, Naresuan University

Abstract

This article has an objective to study the collective identities about nationalism and multiculturalism from the short stories of ASEAN writers. It is studying from 100 titles of ASEAN short stories with the concept framework of Identity and Collective Identities. The result found that the 13 titles of ASEAN short stories of ASEAN writers showed the collective identities about nationalism and multiculturalism that the ASEAN people are aware of nationalism by having bias towards the other nationalities living in their countries. There are 3 types of bias nationality: sanitation, culture, and appearance. Even though the living together of different nationalities in the same country make them have the bias, the society of multiculturalism make them live together peacefully. The contradiction of collective social identities of ASEAN showed that ASEAN people learn to adapt themselves and accept the ethnic diversity, though they have a main nationality still has the bias appeared.

Keywords: Nationalism, Multiculturalism, Collective identities, ASEAN short stories

บทนำ

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ชาวโปรตุเกสซึ่งเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เดินเรือมาค้นพบดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวโปรตุเกสจึงเข้าสำรวจและใช้อำนาจแย่งชิงพื้นที่เพื่อยึดครองจากคนพื้นเมืองดั้งเดิม ทำให้มะละกาตกเป็นอาณานิคมแรกของชาวตะวันตก และมีชาวตะวันตกชาติอื่น ๆ ทยอยเดินทางเข้ามายึดครองพื้นที่ต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ศิวพร ชัยประสิทธิกุล, 2546, หน้า 99-102) โดยการเข้ามาขยายอำนาจของชาวตะวันตกในครั้งนี้ ได้มีส่วนในการวางรากฐานแนวคิดชาตินิยม (Nationalism) ให้กับชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเวลาต่อมา

แนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม เป็นการรับรู้หรือสำนึกของผู้คนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity) ของตนซึ่งวางอยู่ในกรอบของรัฐชาติ (Nation-state) เป็นอุดมการณ์หรือแนวความคิดที่เน้นความเป็นเอกภาพและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนที่รวมกันอยู่ในดินแดนหนึ่ง สำหรับรัฐชาติเป็นพัฒนาการใหม่ที่เกิดขึ้นในยุโรปประมาณปลายศตวรรษที่ 17 โดยให้ความสำคัญอยู่ที่การรวมตัวกันขึ้นจากคนเชื้อชาติเดียวกัน แนวคิดเกี่ยวกับรัฐชาติที่เกิดขึ้นในยุโรปนั้นวางอยู่บนหลักการสำคัญ 3 ประการคือ (ชุลีพร วิรุณหะ, 2557, หน้า 138-139)

1. รัฐชาติวางอยู่บนดินแดนที่มีขอบเขตพื้นที่แน่นอนและผู้อื่นจะรุกล้ำไม่ได้ (Territoriality)
2. รัฐชาติต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงต้องมีการปกครองที่เป็นเอกภาพ (Political unity)
3. รัฐชาติต้องมีอิสระมีอำนาจอธิปไตยในการปกครองตนเอง (Sovereignty)

แนวคิดเกี่ยวกับรัฐชาตินี้ได้ขยายไปสู่ส่วนอื่น ๆ ของโลกผ่านระบอบอาณานิคม ดังจะเห็นได้ว่าสิ่งแรกที่มากับการครอบครองดินแดนของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ การกำหนดเขตแดน

ของรัฐให้มีขอบเขตแน่นอนตามหลักการแรก ส่วนหลักการปกครองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็มีการยอมรับอำนาจของศูนย์กลางหรือราชธานีมานานแล้ว เนื่องจากมีการปกครองด้วยระบอบกษัตริย์หรือผู้นำมาตั้งแต่สมัยยุคสถาปนาอาณาจักร ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากหลักการของรัฐชาติจึงเหลือเพียงประการเดียวที่ชาวอาณานิคมยังไม่มีคือ สิทธิในการปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระหรืออำนาจอธิปไตยในการปกครองนั่นเอง สำหรับการรับรู้เกี่ยวกับชาติและความรู้สึกเกี่ยวกับชาตินิยมของคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น นับว่าเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ ถูกสร้างขึ้นมาหลังจากคนพื้นเมืองได้รับการศึกษาแบบใหม่จากตะวันตกและก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันของกลุ่มปัญญาชนในเวลาต่อมา

ในช่วงที่ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องตกเป็นอาณานิคมของชาวตะวันตกได้ก่อให้เกิดขบวนการชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยส่วนหนึ่งมาจากการรวมตัวกันของกลุ่มปัญญาชน และอีกส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มคนชั้นล่างที่ถูกชาวตะวันตกกดขี่และถูกลิดรอนผลประโยชน์เพื่อหาทางปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระจากประเทศเจ้าอาณานิคม ดังนั้นชาตินิยมนี้จึงเกี่ยวพันกับแนวคิดรัฐชาติของชาวตะวันตกที่นำมาเผยแพร่สู่กลุ่มปัญญาชนคนพื้นเมือง จนในที่สุดสามารถนำไปสู่การปลดปล่อยประเทศให้เป็นเอกราชจากชาวตะวันตกได้สำเร็จ

มงคลเลิศ ด่านธานินทร์ (2551, หน้า 35-36) ได้อธิบายความหมายของคำว่า ชาตินิยม ไว้ว่า “ชาตินิยมมีอยู่สองความหมายคือ อาจหมายถึงบุคคลผู้กล้าหาญ ยอมสละชีวิตเพื่อต่อต้านชนชาติอื่นที่ครอบงำชาติของเขาในทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรม หรืออีกด้านหนึ่งอาจหมายถึง กลุ่มคนผู้มีจิตสำนึกร่วมกันทางประวัติศาสตร์ ภาษา เชื้อชาติและค่านิยม โดยกลุ่มคนอาจเป็นกลุ่มขนาดเล็กประกอบด้วยคนเพียงไม่มากนัก หรือกลุ่มขนาดใหญ่ของคนนับล้าน ๆ คนก็ได้ ประเด็นสำคัญก็คือการร่วมกันดังกล่าวนี้เป็นผลให้รัฐชาติเกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จนสามารถดำรงตนเป็นประเทศได้อย่างมั่นคง” จากคำอธิบายนี้ทำให้เห็นว่า ชาตินิยมในความหมายแรกนั้นสอดคล้องกับแนวคิดชาตินิยมที่เกี่ยวพันกับรัฐชาติซึ่งเกิดขึ้นในตะวันตกและเผยแพร่สู่ตะวันออก ส่วนชาตินิยมในความหมายที่สองนั้นสอดคล้องกับแนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) และอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identities) Kathryn Woodward (1997 อ้างถึงใน นันดา วีรวิทยานุกูล, 2544, หน้า 280) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) ว่า “อัตลักษณ์คือสิ่งที่ทำให้เรารับรู้ตนเองว่าเราคือใคร และเราจะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนโลกที่แวดล้อมตัวเราอยู่อย่างไร อัตลักษณ์คือสิ่งที่กำหนดทางเดินให้กับเรา เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าใครเป็นพวกเดียวกับเรา และใครที่แตกต่างจากเรา ส่วนใหญ่แล้วอัตลักษณ์จะถูกกำหนดด้วยความแตกต่างซึ่งอาจจะมองเห็นได้ในลักษณะของการแบ่งแยกออกจากกัน เช่น อัตลักษณ์ในรูปแบบของความแตกต่างระหว่างชนชาติ หรือความขัดแย้งด้านความเชื่อ เป็นต้น โดยมากแล้วอัตลักษณ์จะถูกสร้างขึ้นในลักษณะของสิ่งตรงกันข้าม” และ Melucci (1993, อ้างถึงใน สกลกานต์ อินทร์ไทร, 2539, หน้า 22) กล่าวถึงแนวคิดอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identities) ว่า “อัตลักษณ์ร่วมเป็นกระบวนการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ใน

สังคม อันจะทำให้สมาชิกได้ตระหนักถึงลักษณะร่วมของกลุ่มและเข้าใจว่า “พวกเรา” มีลักษณะแตกต่างไปจาก “พวกเรา” อย่างไร สำนึกร่วมดังกล่าวสามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้ โดยอาศัยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมของกลุ่ม เช่น เพลงพื้นบ้าน ตำนานเรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษ ดังนั้นสังคมและวัฒนธรรมจึงมีบทบาทในการสร้าง การดำรงรักษา และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์โดยตรง” ดังนั้นทั้งอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ร่วมจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงตัวตนเพื่อให้รู้ว่าเราหรือพวกเราคือใคร และแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไร โดยอัตลักษณ์ร่วมนี้ได้มาจากสำนึกร่วมกันของกลุ่มคนนั่นเอง

การศึกษาวรรณกรรมตามแนวทฤษฎีหลังอาณานิคมเห็นว่า แนวคิดชาตินิยมนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติในวิธีการและช่องทางต่าง ๆ ซึ่งวิธีการอย่างหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มคนในประเทศที่ตกเป็นอาณานิคม คือการผลิตวรรณกรรมที่ช่วยในการสร้างอัตลักษณ์ของพวกเขาขึ้นมาใหม่ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2560, หน้า 242) จากการศึกษาเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มประเทศอาเซียนเบื้องต้นเป็นที่สังเกตว่า เรื่องสั้นอาเซียนของแต่ละประเทศได้แสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมที่น่าสนใจ โดยอัตลักษณ์ร่วมประการหนึ่งคือ การมีสำนึกในชาตินิยมของคนอาเซียน ด้วยการนำเสนอผ่านแนวคิดชาตินิยมและการสร้างอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติโดยเฉพาะในประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมหรือได้รับผลกระทบจากลัทธิอาณานิคมมาก่อน นอกจากนี้นักเขียนยังได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม โดยสังคมพหุวัฒนธรรม คือ สังคมที่มีประชากรตั้งแต่สองกลุ่มวัฒนธรรมขึ้นไป แต่ละกลุ่มจะมีลักษณะวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีอัตลักษณ์และชุมชนของตนเอง แต่ในบางครั้งอาจมีลักษณะที่ซ้อนทับกันระหว่างกลุ่ม ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาจเป็นเรื่องของการพึ่งพิงทางอำนาจ หรือเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม การศึกษา และอิทธิพลทางการเมือง (แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง, 2549, หน้า 20) ดังนั้น สังคมพหุวัฒนธรรมจึงแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่แตกต่างกันในสังคมเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มอาเซียนมาศึกษาโดยการศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมของคนอาเซียนในประเด็นความเป็นชาตินิยมและสังคม พหุวัฒนธรรม เพื่อแสดงให้เห็นแนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างไรในสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมในประเด็นความเป็นชาตินิยมและสังคมพหุวัฒนธรรมจากเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มอาเซียน

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ชาตินิยมและพหุสังคม: ความย้อนแย้งในอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมจากเรื่องสั้นอาเซียน” ใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) และนำเสนอผลของการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มประเทศอาเซียนทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นเล่ม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2561 จำนวน 100 เรื่อง เฉลี่ยจาก 10 ประเทศ โดยคัดเลือกเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาและลักษณะที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ร่วมของอาเซียนเพื่อใช้เป็นกลุ่มข้อมูลในการวิเคราะห์

2. จากเรื่องสั้นอาเซียน จำนวน 100 เรื่อง พบเรื่องสั้นที่แสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมในประเด็นความเป็นชาตินิยมและสังคมพหุวัฒนธรรมทั้งหมด 13 เรื่อง จาก 5 ประเทศ ได้แก่ เรื่องสั้นไทยเรื่อง ลูกชายคนชวา กาลีมะฮ์ น้ำกับน้ำใจ คนขายโรตีจากศรีลังกา หุ่นไล่กาจากอาระกัน เรื่องสั้นลาวเรื่อง ท้องนาพิศวาส เรื่องสั้นพม่าเรื่อง ปู่ของจมา เรื่องสั้นมาเลเซียเรื่อง โต๊ะกลมกับน้ำมันหอม สิงโตลอดห่วงไฟ เขตอิสรภาพที่ไร้สิทธิครอบครอง ปลิง โต๊ะราชา และเรื่องสั้นสิงคโปร์เรื่อง Painting the Eye

3. รวบรวมและศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ร่วม

4. วิเคราะห์อัตลักษณ์ร่วมทางสังคมในประเด็นความเป็นชาตินิยมและสังคมพหุวัฒนธรรมจากเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มประเทศอาเซียน

5. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ในเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มประเทศอาเซียน จำนวน 100 เรื่อง ที่ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา พบว่า มีเรื่องสั้นที่มีเนื้อเรื่องและแก่นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับความเป็นชาตินิยมและพหุวัฒนธรรมจำนวน 13 เรื่อง ได้แก่ **ลูกชายคนชวา กาลีมะฮ์ น้ำกับน้ำใจ คนขายโรตีจากศรีลังกา หุ่นไล่กาจากอาระกัน ท้องนาพิศวาส ปู่ของจมา โต๊ะกลมกับน้ำมันหอม สิงโตลอดห่วงไฟ เขตอิสรภาพที่ไร้สิทธิครอบครอง ปลิง โต๊ะราชา และ** Painting the Eye ได้แสดงถึงตัวตนร่วมกันของคนอาเซียนประการหนึ่งว่า คนอาเซียนเป็นคนที่มีสำนึกในชาตินิยมจากการมีอคติทางเชื้อชาติ คือการที่คนเชื้อชาติหนึ่งมองว่าคนเชื้อชาติอื่นมีความเป็นอื่นและด้อยกว่าเชื้อชาติของตน โดยใช้ตัวเองเป็นมาตรฐานเพื่อตัดสินคนเชื้อชาติอื่นด้วยการนำมาเปรียบเทียบกัน เช่น รูปร่างลักษณะ นิสัยใจคอ หรือวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏใน 3 ลักษณะ ได้แก่ คนเชื้อชาติอื่นมีสุขอนามัยด้อยกว่า คนเชื้อชาติอื่นมีวัฒนธรรมด้อยกว่า และคนเชื้อชาติอื่นมีรูปลักษณ์ด้อยกว่า ดังนี้

1. คนเชื้อชาติอื่นมีสุขอนามัยด้อยกว่า

คนเชื้อชาติหลักจะมองว่าคนเชื้อชาติอื่นว่าเป็นคนมีสุขอนามัยด้อยกว่าตน ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นอาเซียน 3 เรื่อง ได้แก่ **ลูกชายคนชวา คนขายโรตีจากศรีลังกา** และ**หุ่นไล่กาจากอาระกัน** โดยเรื่องสั้น

ไทย **คนขายโรตีจากศรีลังกา** ของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ กล่าวถึง ศรีนาครซึ่งเป็นชาวทมิฬ เขามีอาชีพขายโรตีโดยเดินเข็นรถไปขายแต่ไม่มีใครซื้อ เพราะมีคนเห็นว่าเขาปัสสาวะแล้วไม่ล้างมือ หลังจากนั้นก็มาทำโรตีขาย ส่วนเรื่อง **ลูกชายคนชวา** ของ ไพฑูรย์ ธัญญา กล่าวถึง วะเส็นชายชาวชวาที่มีหินปูนหนาจับอยู่ที่ฟัน ชาวบ้านในชุมชนจึงลงความเห็นว่า ชาวชวาเป็นคนสกปรกไม่รู้จักแปรงฟันเพื่อรักษาความสะอาดในช่องปาก และในเรื่อง **หุ่นไล่กาจากอาระกัน** ของ ไพฑูรย์ ธัญญา กล่าวถึง ชายชาวโรฮิงญาคนหนึ่งที่ลักลอบเข้ามาในจังหวัดสตูล ประเทศไทย เขาพยายามหนีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตามจับกุมตัวเพื่อส่งกลับประเทศ ชายชาวโรฮิงญาคนนี้ได้หนีเข้าไปหลบซ่อนตัวอยู่ในสวนของลุงเชษฐาปราชญ์ชาวบ้าน โดยลุงเชษฐาบังเอิญมาพบเข้า จึงได้ช่วยเหลือชายชาวโรฮิงญาออกมาจากกอไผ่ในสวนของตน โดยที่ยังไม่รู้ว่าชายชาวโรฮิงญาเป็นใคร แต่คาดว่าไม่ใช่คนในละแวกนี้แน่นอนและชายคนนี้ตัวเหม็นมาก ดังข้อความว่า

> *“ลุกสิแก” ลุงเชษฐาร้องเรียก พลางเขย่าเบา ๆ*
>
> *“แกเป็นคนหรือเป็นศพกันแน่ ทำไมถึงได้เหม็นบัดซบอย่างนี้” ลุงเชษฐาพูดแหบต่ำพลางเบือนหน้าไปอีกทาง แกบอกตัวเองว่าได้เจอคนตัวเหม็นที่สุดในโลกเข้าให้แล้ว*
>
> (ไพฑูรย์ ธัญญา, 2561, หน้า 133)

หลังจากนั้นไม่นานก็มีนายก อบต. และพวกเข้ามาสืบหาคนเถื่อนที่หลบหนีเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย โดยให้ข้อมูลว่าเป็นชาวโรฮิงญาที่หนีจากพม่ามาทางเรือ ผู้ใหญ่บ้านที่มาด้วยจึงให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

> *“คนพวกนี้มันทำอะไรก็ได้ทั้งนั้นแหละ ขนาดไม่อาบน้ำเป็นปีมันยังอยู่ได้ พวกตำรวจที่อำเภอบอกว่า พวกนี้เหม็นยังกะศพ เดือนก่อนเขาจับได้แถวควนกาหลงสิบกว่าคน เอาไปขังไว้ที่โรงพัก พอพวกนี้ถูกรับตัวไปในเมือง ตำรวจต้องเอารถดับเพลิงมาฉีดล้างห้องขัง เอาน้ำยาเคมี ล้างแล้วยังไม่หาย กลิ่นเหม็นของพวกโรฮิงญานี่ มันซึมเข้าไปอยู่ในเหล็กลูกกรงเลยทีเดียว” นายก อบต. สาธยายอย่างสมศักดิ์ศรีของผู้นำท้องถิ่น*
>
> *“ถึงว่า พวกพม่ามันเลยไม่ยอมให้อยู่ด้วย คงทนเหม็นไม่ได้นี่เอง” สมาชิก อบต. อีกคนว่า*
>
> *“เขาว่ามันมากับเรือ ที่มานี่มีแต่พวกผู้ชาย ฉันอ่านหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เลยรู้ว่าพวกนี้น่ะ มาจากรัฐอาระกันโน่น มันอยู่ตรงไหนก็ไม่รู้หรอก แต่เห็นว่าอยู่ใกล้กับบังคลาเทศ มิน่าละเลยตัวดำเป็นเหนี่ยงพอ ๆ กับพวกแขกขายโรตี พวกนี้เป็นอิสลามนะนุ่งโสร่งเหมือนพวกพม่านั่นแหละ แต่เหม็นบรรลัยเลยละ”*
>
> (ไพฑูรย์ ธัญญา, 2561, หน้า 138-139)

การที่ลุงเชษฐาได้พบกับชายชาวโรฮิงญาที่ตัวเหม็น รวมถึงตามคำบอกเล่าของนายก อบต. และสมาชิก อบต. เกี่ยวกับชาวโรฮิงญานั้น แสดงให้เห็นว่าชาวโรฮิงญาเป็นคนสกปรก ไม่มีสุขอนามัยที่ดี

เมื่อเทียบกับคนเชื้อชาติหลักที่อาบน้ำทุกวัน ร่างกายจึงสะอาดไม่มีกลิ่นตัวที่เหม็นเหมือนชาวโรฮิงญาที่อยู่ได้โดยไม่ต้องอาบน้ำ ชาวโรฮิงญาซึ่งเป็นคนเชื้อชาติอื่นจึงเป็นที่รังเกียจ เพราะมีสุขอนามัยที่ด้อยกว่านั่นเอง เรื่องสั้นเรื่องนี้ยังสื่อให้เห็นถึงการประกอบสร้างอัตลักษณ์ให้กับคนเชื้อชาติโรฮิงญา ว่าเป็นชาติพันธุ์ที่ด้อยกว่าตน “ความสกปรก” และ “ตัวเหม็น” เป็นสัญญะสำคัญที่ผู้เขียนเรื่องสั้นเรื่องนี้สื่อความหมายถึงความด้อยกว่าและอคติทางเชื้อชาติที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากเรื่องสั้นอาเซียนที่พบนี้ นักเขียนได้นำเสนอความเป็นชาตินิยมในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่าคนเชื้อชาติหลักจะมองว่าคนเชื้อชาติอื่นว่าเป็นคนมีสุขอนามัยที่ด้อยกว่าตน เห็นได้จากตัวละครเชื้อชาติอื่นในเรื่องคือ ศรีนาครชายชาวทมิฬที่ไม่ล้างมือแล้วมาทำอาหารขาย วะเส็นชายชาวซวาที่มีหินปูนหนาจับอยู่ที่ฟัน และชายชาวโรฮิงญาที่มีกลิ่นตัวเหม็น ตัวละครดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านมุมมองของกลุ่มคนเชื้อชาติหลักทั้งสิ้น เพราะตัวละครเชื้อชาติอื่นคือคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชาติของตน

2. คนเชื้อชาติอื่นมีวัฒนธรรมด้อยกว่า

คนเชื้อชาติหลักจะมองว่าคนเชื้อชาติอื่นมีวัฒนธรรมด้อยกว่า ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นอาเซียน 2 เรื่อง ได้แก่ **ลูกชายคนชวา** และ**โต๊ะกลมกับน้ำมันหอม** โดยในเรื่องสั้นไทยเรื่อง **ลูกชายคนชวา** ของไพฑูรย์ ธัญญา กล่าวถึง วะเส็นชายชาวชวาที่ถูกชาวบ้านกล่าวถึงพฤติกรรมการรับประทานอาหารที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ ในชุมชนว่าเป็นคนไม่มีมารยาทในการรับประทานอาหารและยังเป็นคนสกปรกเหมือนหมู ด้วยคำพูดเปรียบเทียบให้เห็นในเชิงลบคือ “กินเหมือนหมูอยู่เหมือนคนชวา” ซึ่งมีนัยถึงการเหยียดคนเชื้อชาติอื่นว่ามีวัฒนธรรมที่ด้อยกว่าตน ส่วนในเรื่องสั้นมาเลเซียเรื่อง **โต๊ะกลมกับน้ำมันหอม** ของ มูฮัมมัด ซาและฮ์ ราฮามัด กล่าวถึง ดาโอ๊ะได้ไปเก็บโต๊ะกลมที่คนนำมาทิ้งแล้วนำไปทำความสะอาดเพื่อนำกลับมาใช้ที่บ้าน แต่แม่ของเขาไม่เห็นด้วยและพยายามบอกให้เอาโต๊ะกลมตัวนี้ไปทิ้ง เนื่องจากกลัวว่าโต๊ะกลมที่นำมาใช้นั้นจะมีคนใช้นั่งรับประทานเนื้อหมูหรือดื่มน้ำเมามาก่อน ซึ่งการรับประทานเนื้อหมูและดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นี้ผิดบทบัญญัติของผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งแสดงถึงความแตกต่างทางศาสนาอย่างชัดเจน นอกจากนี้แม่ของดาโอ๊ะยังรู้สึกไม่ชอบเพื่อนบ้านด้วย เนื่องจากเพื่อนบ้านไม่ใช่ชาวมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกับตนเอง ดาโอ๊ะได้จึงนึกถึงคำพูดที่แม่กล่าวถึงเพื่อนบ้านเชื้อชาติอื่นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันว่า

> *ครั้งแล้วครั้งเล่าที่ดาโอ๊ะถูกซ้ำเติมเรื่องโต๊ะ แม่ไม่คิดบ้างหรือว่ามันไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่จะหาซื้อเฟอร์นิเจอร์ใหม่ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ถ้าเราไม่ประหยัดอย่างนี้ เดี๋ยวก็เรื่องเพื่อนบ้านคนจีนกินหมู เดี๋ยวก็เรื่องเพื่อนบ้านอินเดียที่ชอบเปิดเพลงเสียงกระหึ่ม แล้วไหนจะเพื่อนบ้านทมิฬที่ชอบพูดเสียงดัง*
>
> (มูฮัมมัด ซาและฮ์ ราฮามัด, 2553, หน้า 145)

ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศที่มีคนหลากหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีชาวมลายูเป็นคนเชื้อชาติหลัก ทั้งนี้คนแต่ละเชื้อชาติก็มีพฤติกรรมหรือการกระทำที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมที่ต่างกันในเรื่อง พบว่าชาวจีนรับประทานเนื้อหมูซึ่งเป็นเรื่องปกติสามัญ ตรงข้ามกับชาวมลายูซึ่งไม่รับประทานเนื้อหมู เนื่องจากชาวมลายูนับถือศาสนาอิสลามจึงต้องรับประทานอาหารฮาลาลตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามเท่านั้น โดยบทบัญญัติของศาสนาอิสลามได้กล่าวถึงสัตว์ที่หะรอม (ไม่อนุมัติ) ไว้หลายชนิดและหนึ่งในนั้นคือหมู หมูเป็นสัตว์ที่ห้ามรับประทานเพราะถือว่าเป็นนะญิส (สิ่งสกปรก) (มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัตตุวัยญีรีย์, 2552, หน้า 3) กล่าวได้ว่า บทบัญญัติทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกทางเชื้อชาติและนำไปสู่การสร้างอคติทางเชื้อชาติได้ โดยหลักปฏิบัติทางศาสนาบางอย่างอาจมีความทับซ้อนกับวัฒนธรรมของคนชาติอื่น ส่วนชาวอินเดียชอบเปิดเพลงเสียงดังและชาวทมิฬที่ชอบพูดเสียงดังนั้น อาจจะเป็นด้วยวัฒนธรรมหรือสำเนียงภาษาเฉพาะของพวกเขา แต่เมื่อคนเหล่านี้มาอยู่ร่วมกันท่ามกลางวัฒนธรรมหลักของชาวมลายู จึงทำให้คนเชื้อชาติหลักอย่างชาวมลายูมองว่าคนเชื้อชาติอื่นมีวัฒนธรรมที่ด้อยกว่าตนเอง

3. **คนเชื้อชาติอื่นมีรูปลักษณ์ด้อยกว่า**

คนเชื้อชาติหลักมักจะมีอคติต่อรูปลักษณ์ของคนเชื้อชาติอื่น ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นอาเซียน 6 เรื่อง ได้แก่ **กาลีมะฮ์ น้ำกับน้ำใจ คนขายโรตีจากศรีลังกา หุ่นไล่กาจากอาระกัน ปู่ของจมา** และ**ปลิง** โดยเรื่องสั้นไทย **กาลีมะฮ์** ของ รัตนชัย มานะบุตร และเรื่องสั้นมาเลเซีย **ปลิง** ของ อันวาร์ ริดวาน ทั้งสองเรื่องนี้ได้กล่าวถึงชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศของคนเชื้อชาติหลัก โดยคนเชื้อชาติหลักมักจะพิจารณาถึงรูปลักษณ์ที่ผิดแผกออกไปจากคนในท้องถิ่น คือ คนจีนมีผิวขาวและดวงตาเล็ก ส่วนเรื่องสั้นไทย **น้ำกับน้ำใจ** ของ อาจินต์ ปัญจพรรค์ กล่าวถึง ชายชาวมลายูที่มีสีผิวเข้มคล้ำกว่าเมื่อเทียบกับคนเชื้อชาติหลัก และนำลักษณะรูปร่างของชายชาวชวาไปเปรียบเทียบกับตัวตลกในหนังตะลุง แสดงถึงความตลกขบขันในรูปลักษณ์ที่ด้อยกว่า และเรื่อง **คนขายโรตีจากศรีลังกา** ของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์กล่าวถึงชายชาวทมิฬที่มีผิวสีคล้ำเข้มเมื่อเทียบกับคนเชื้อชาติหลัก รูปลักษณ์ดังกล่าวจึงทำให้คนเกิดความรู้สึกหวาดกลัวและไม่น่าไว้วางใจ ส่วนเรื่อง **หุ่นไล่กาจากอาระกัน** ของ ไพฑูรย์ ธัญญา กล่าวถึงชายชาวโรฮิงญาว่ามีรูปร่าง สีผิว และการแต่งกายซึ่งต่างจากคนเชื้อชาติหลัก แสดงถึงรูปลักษณ์ที่ด้อยกว่าเช่นเดียวกัน หรือในเรื่องสั้นพม่าเรื่อง **ปู่ของจมา** (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง) กล่าวถึงครอบครัวของจมาที่นับถือศาสนาอิสลามและมีเชื้อสายมาจากอินเดีย จมาจึงมีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับชาวอินเดีย วันหนึ่งจมาได้พาปู่ขึ้นรถไฟเพื่อไปผ่าตัดตาที่ย่างกุ้ง ระหว่างทางพวกเขาได้พบกับตำรวจพม่า โดยตำรวจได้เข้ามาตรวจค้นดังที่จมาเล่าให้เพื่อนฟังว่า

> *“ระหว่างทางที่รถไฟวิ่งออกจากมัณฑะเลย์ถึงจ๊อกเส่ ตำรวจได้ขึ้นมาตรวจบัตรประชาชน ฉันเอาบัตรประชาชนที่ทำไว้เมื่อตอน ม. 2 ให้ตำรวจดู ตำรวจบอกว่าปู่ของฉันไม่ควรจะเดินทางด้วยใบรับรองที่ ต.ม. ออกให้ เขาถามพวกเราว่าพูดภาษาพม่าได้หรือเปล่า”*

“นายสองคนก็รู้ว่าหมู่บ้านเราพูดแต่ภาษาพม่ามาสามร้อยกว่าปีแล้วมั้ง เวลานี้คนอายุรุ่นเดียวกับปู่ของฉันก็คงพูดภาษาอินเดียกันไม่ได้แล้ว พวกตำรวจรังแกเรา ด่าว่าเราเป็นพวกแขกเป็นคนขี้โกง แล้วตำรวจก็ยังหาว่าฉันและปู่ไม่มีสัญชาติพม่า และหาว่าใบรับรองของปู่เป็นของปลอม ปู่ของฉันก็อธิบายให้เขาฟังแล้วว่าพวกเราเป็นมุสลิมจากพม่า ไม่ใช่มุสลิมที่เพิ่งเข้ามาจะพูดภาษาพม่าเป็นได้ยังไง ถึงพูดภาษาพม่าได้ก็คงไม่ชัดขนาดนี้”

จมาเล่าต่อว่า

“ตำรวจพูดว่าในประเทศนี้ไม่มีมุสลิม ถ้าพม่าก็ต้องมีแต่ศาสนาพุทธ แขกก็คือแขก ไม่ใช่มุสลิมพม่า เขาหาว่าเราตั้งขึ้นมาเอง และตำรวจยังบอกว่า ถ้าพวกเราต้องการจะอยู่ในประเทศนี้ ต้องทำตัวดี ๆ สุดท้ายพวกตำรวจก็เรียกฉันไปที่สถานีรถไฟและขอเงินฉัน ฉันให้เงินพวกเขาไปหนึ่งพันห้าร้อยจั๊ต”

(พิเชฐ แสงทอง, 2556, หน้า 57-58)

จากคำบอกเล่าของจมาทำให้เห็นว่า คนเชื้อชาติหลักมีอคติต่อคนเชื้อชาติอื่น โดยแสดงอคติผ่านการเหยียดรูปลักษณ์ที่ผิดแผกไปจากตนเอง และใช้คำเรียกในเชิงเหยียดหยาม ดังที่ตำรวจพม่าเรียกจมาและปู่ว่า “แขก” ซึ่งความหมายโดยทั่วไปของคำว่า “แขก” ใช้จะเป็นคำเรียกชาวอินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน บังกลาเทศ อัฟกานิสถาน เนปาล ชวา มลายู ชาวเอเชียตะวันออกกลางและตะวันออกใกล้ ยกเว้นชาวยิว แอฟริกาเหนือ และนิโกร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 205) แต่ในที่นี้คำว่า “แขก” มีนัยของคำในเชิงลบหรือดูถูกเหยียดหยามและแสดงถึงความเป็นอื่น เนื่องจากกลุ่มคนเชื้อชาติเหล่านี้มักจะเป็นคนผิวดำ ซึ่งเป็นรูปลักษณ์ที่ผิดแผกไปจากคนเชื้อชาติหลัก นอกจากนี้นักเขียนยังแสดงให้เห็นถึงอคติทางศาสนา ดังที่ตำรวจซึ่งเป็นคนเชื้อชาติหลักกล่าวว่า “ในประเทศนี้ไม่มีมุสลิม ถ้าพม่าก็ต้องมีแต่ศาสนาพุทธ แขกก็คือแขก ไม่ใช่มุสลิมพม่า” ซึ่งเป็นการแสดงออกว่าคนเชื้อชาติหลักไม่ยอมรับคนที่นับถือศาสนาอื่น

เรื่องสั้นอาเซียนที่กล่าวมาข้างต้นได้ทำให้เห็นว่า คนเชื้อชาติหลักมีอคติต่อรูปลักษณ์ของคนเชื้อชาติอื่น โดยมักจะนำรูปลักษณ์ของตนเองไปเปรียบเทียบกับคนเชื้อชาติอื่น เพื่อตอกย้ำว่าคนเชื้อชาติอื่นนั้นมีความด้อยกว่า ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาตินิยมของกลุ่มชนได้ชัดเจน

กล่าวได้ว่าการอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อชาติในประเทศเดียวกันนั้น คนเชื้อชาติหลักส่วนใหญ่จะมีอคติทางเชื้อชาติแฝงอยู่ในความคิดและแสดงออกมาด้วยการกระทำในลักษณะที่เหยียดคนเชื้อชาติอื่นด้วยมีสำนึกของความเป็นชาตินิยม ซึ่งเกิดจากสำนึกร่วมกันทางประวัติศาสตร์ ภาษา เชื้อชาติ และค่านิยมของกลุ่มคนในสังคมหนึ่ง ๆ แต่ในขณะเดียวกันการอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อชาติได้ก่อให้เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมขึ้น หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่ง คนต่างเชื้อชาติก็สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข

เช่น ในเรื่องสั้นมาเลเซียเรื่อง **โต๊ะกลมกับน้ำมันหอม** ของ มูฮัมมัด ซาและฮ์ กล่าวถึง เจ๊ะมูนะฮ์ซึ่งเป็นชาวมลายูและนับถือศาสนาอิสลามเกิดอคติต่อคนเชื้อชาติอื่นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ประกอบด้วย ชาวจีน ชาวอินเดีย และ ชาวทมิฬ เนื่องจากมีวิถีปฏิบัติ วัฒนธรรม และศาสนาที่ต่างกัน เช่น ชาวจีนและชาวอินเดียสามารถรับประทานเนื้อหมูและดื่มแอลกอฮอล์ได้ แต่ชาวมลายูไม่สามารถรับประทานได้เนื่องจากต้องปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่ม จึงทำให้ชาวมลายูอาจเกิดอคติทางเชื้อชาติขึ้น ดังที่เจ๊ะมูนะฮ์มีอคติต่อเพื่อนบ้านที่เป็นคนเชื้อชาติอื่นมาโดยตลอด จนกระทั่งวันหนึ่งเจ๊ะมูนะฮ์เกิดไม่สบายและดาโอ๊ะลูกชายออกไปทำงาน เจ๊ะมูนะฮ์กลับได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านต่างเชื้อชาติ คือ ชาวอินเดียและอาซิ้ม ชาวจีนที่พูดภาษามลายูไม่ได้ เหตุการณ์นี้จึงทำให้เจ๊ะมูนะฮ์ ได้คิดหลังจากที่ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านต่างเชื้อชาติ ท้ายที่สุดเหตุการณ์ดังกล่าวก็ทำให้ชาวมลายูอย่างเจ๊ะมูนะฮ์ละทิ้งอคติทางเชื้อชาติและอคติศาสนาที่เคยยึดถือมาตลอดออกไป ดังเหตุการณ์ในตอนจบของเรื่องว่า

> *“ซียะฮ์ แม่ไปไหน!” ดาโอ๊ะตะโกนถามด้วยความรีบร้อน*
>
> *“เอ้ ตอนเช้าก็ยังอยู่บนที่นอนนี่นา” ซียะฮ์ตอบทั้งที่มีขนมอยู่เต็มปาก แล้วก็เดินไปที่ห้องรับแขก*
>
> *สถานการณ์อึมครึมอีกครั้ง ดาโอ๊ะวิ่งออกไปนอกบ้านแล้วรีบสตาร์ทมอเตอร์ไซค์ แต่แล้วเขาก็ดับเครื่อง วิ่งไปหลังบ้านของรามู เขาถามภรรยาของรามู ภรรยารามูตกใจ แล้วก็ตะโกนบอกเรื่องอาซิ้มจีอัน*
>
> *ดาโอ๊ะวิ่งไปที่หน้าบ้านของอาซิ้มจีนอัน ทันใดนั้นดาโอ๊ะหยุดวิ่ง เลือดลมของเขากลับสู่ภาวะปกติ*
>
> *เจ๊ะมูนะฮ์ที่กำลังยืนอยู่หน้าประตูบ้านอาซิ้มจีอันหันมาแล้วถามดาโอ๊ะว่า “มีอะไรหรือดาโอ๊ะ?”*
>
> (มูฮัมมัด ซาและฮ์ ราฮามัด, 2553, หน้า 150-151)

จากเหตุการณ์ข้างต้นนักเขียนได้แสดงให้เห็นว่า เจ๊ะมูนะฮ์ซึ่งเป็นตัวละครชาวมลายูและเป็นภาพตัวแทนของชาวมลายูในมาเลเซียได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติจากเดิมที่มีอคติทางเชื้อชาติต่อเพื่อนบ้านที่เป็นคนเชื้อชาติอื่น เพราะความแตกต่างในวิถีปฏิบัติ วัฒนธรรม และศาสนา มาสู่ทัศนคติใหม่คือ การยอมรับคนเชื้อชาติอื่นในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะคนเชื้อชาติอื่นได้เข้ามาช่วยเหลือตนเองด้วยน้ำใจ โดยไม่ได้คิดแบ่งแยกเชื้อชาติแต่อย่างใด เห็นได้จากตอนท้ายเรื่องที่ดาโอ๊ะออกไปตามหาเจ๊ะมูนะฮ์ด้วยความเป็นห่วง แต่กลับพบว่าเจ๊ะมูนะฮ์มานั่งเล่นอยู่ที่บ้านของอาซิ้มจีอัน โดยไม่มีอคติทางเชื้อชาติเหมือนกับตอนแรกที่เธอ

ไม่ชอบคนจีน เรื่องนี้ทำให้เห็นว่าแม้คนในประเทศมาเลเซียจะมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา แต่คนเหล่านั้นก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

ส่วนในเรื่องสั้นไทยเรื่อง **กาลีมะฮ์** ของ รัตนชัย มานะบุตร กล่าวถึง “กิ้มชั่น” หรือ “แป๊ะกิม” เป็นชาวจีนพลัดถิ่นที่เดินทางมากับเรือสำเภาบรรทุกสินค้าจากเมืองจีน เพื่ออพยพมาหาแผ่นดินใหม่ กิ้มชั่นและเตี่ยได้ลงจากเรือสำเภาที่มาจอดเทียบท่าเรือทางภาคใต้ของไทย โดยเหตุการณ์นี้ได้อยู่ในสายตาของเด็กชายเจ๊ะรง ดังความว่า

> *เด็กชายเจ๊ะรงมองดูคนจีนกลุ่มหนึ่งที่ขนสัมภาระลงมาจากเรือ เขาสนใจเฉพาะเด็กชายตาตี่ ๆ ที่สะพายถุงผ้า เดินเกาะแขนเตี่ย เมื่อเด็กจีนเดินเข้ามาใกล้ เขาทักทายด้วยภาษายาวีทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่มีวันพูดกันรู้เรื่อง เขาชี้ชวนเล่นกองทรายแทนคำพูด แต่เด็กจีนก็โบกมือให้เดินผ่านไป*
>
> *ที่นี่มีคนจีนอพยพมารับจ้างตอกหมันเรือ ทาสี แกะสลักไสไม้ที่อู่ต่อเรืออยู่ก่อนหน้านี้หลายครอบครัว*
>
> *เตี่ยของกิมชั่นชื่อแป๊ะซุย มาอาศัยญาติทำงานในอู่ต่อเรือ ต่อมาแป๊ะซุยก็แยกตัวออกมาเช่าบ้านเปิดร้านเล็ก ๆ ขายของชำอยู่ใกล้ท่าเรือ... ทุกตอนเย็นเจ๊ะรงจะหนีบสมุดหนังสือไปเรียน ระหว่างทางเขามักแวะซื้อขนมที่บ้านกิ้มชั่นเสมอ...*
>
> (รัตนชัย มานะบุตร, 2556, หน้า 92)

การเดินทางอพยพของ กิ้มชั่น แป๊ะซุย และชาวจีนคนอื่น ๆ เพื่อมาทำมาหากินในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าคนเชื้อชาติหลักไม่ได้รังเกียจเดียดฉันท์ชาวจีนอพยพ เพราะคนเชื้อชาติหลักได้จ้างงานชาวจีน จนกระทั่งชาวจีนบางครอบครัวสามารถเก็บเงินสร้างฐานะจนสามารถขยับขยายกลายเป็นเจ้าของกิจการได้เช่นเดียวกับแป๊ะซุย การที่แป๊ะซุยเป็นเจ้าของร้านขายของชำและมีลูกค้าเป็นคนเชื้อชาติหลักจึงเป็นเครื่องยืนยันว่าคนเชื้อชาติหลักยอมรับคนเชื้อชาติอื่นอย่างชาวจีนพลัดถิ่นให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้โดยไม่รังเกียจ แม้ว่าคนเชื้อชาติหลักจะพิจารณาถึงรูปลักษณ์ของชาวจีนที่มีลักษณะผิดแผกหรือด้อยไปจากคนในท้องถิ่นก็ตาม

นอกจากนี้คนในประเทศกลุ่มอาเซียนบางส่วนยังได้เข้าไปลงหลักปักฐานในประเทศเพื่อนบ้านด้วย เช่น ในเรื่องสั้นไทยเรื่อง **น้ำกับน้ำใจ** ของ อาจินต์ ปัญจพรรค์ ไอ้เปลือยเป็นชาวมลายูที่เข้ามารับจ้างทำงานในไทย ในเรื่องสั้นมาเลเซียเรื่อง **เขตอิสรภาพที่ไร้สิทธิครอบครอง** ของ จ่อง เจียน ไล มีชาวจีน มลายู อีบาน บีดายุห์ อินโดนีเซีย และบังคลาเทศ อพยพมาสร้างที่อยู่อาศัยและทำมาหากินในมาเลเซีย ส่วนเรื่องสั้นมาเลเซียเรื่อง **โต๊ะราชา** ของ อี เพียน โปร พอล โต๊ะราชาหรือเจ้าอาวาสได้สร้างวัดไทยพุทธขึ้น เพื่อเป็นที่รวมตัวของชาวสยามอพยพในมาเลเซีย และเรื่องสั้นลาวเรื่อง **ท้องนาพิศวาส** ของ บุนทะนอง ชมไชผน เตื่อง

เป็นชาวเวียดนามที่เข้ามาทำมาหากินและอาศัยอยู่ในประเทศลาว เขาได้เช่าที่นาแปลงหนึ่งสำหรับเลี้ยงเป็ดเพื่อเก็บไข่และเลือดเป็ดไปขาย ดังข้อความตัวอย่างว่า

> *คนเป่าขลุ่ยเป็นหนุ่มเวียดมีชื่อว่า 'เตื๋อง' นับเป็นเวลาแรมปีแล้วที่เขาได้มาเช่าที่นาแปลงหนึ่งที่พอปลูกกระท่อมไว้หลบแดดหลบฝนและโรงมุงหญ้าหลังใหญ่ไว้เป็นเล้าเป็ดพื้นบ้านนับพันตัวของเขา ก่อนหน้าที่จะมาเช่านาเลี้ยงเป็ดนั้น เตื๋องเคยถีบรถส่งไข่ร้างฟักตามร้านขายเหล้าขายเบียร์อยู่หลายปีจนมีทุนรอนเป็นของตนเอง จึงแยกตัวออกจากเถ้าแก่มาเลี้ยงเป็ดเองแล้วขายไข่และเลือดเป็ดเก็บเงินใส่กระเป๋าตน*
>
> (บุนทะนอง ชมไชผน, 2555, หน้า 212)

ดังนั้นการที่คนในกลุ่มประเทศอาเซียนบางส่วนได้เข้าไปลงหลักปักฐานในประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันในฐานะคนพลัดถิ่น จึงทำให้คนในแต่ละประเทศมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ และคนเชื้อชาติหลักก็ไม่ได้ขับไสไล่ส่งคนเชื้อชาติอื่นออกไปจากประเทศ นั่นย่อมแสดงว่าคนเชื้อชาติหลักสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังยอมรับความหลากหลายทางเชื้อชาติของคนเชื้อชาติอื่นที่มาอาศัยอยู่ในประเทศหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งได้ แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วคนเชื้อชาติหลักก็ยังมีสำนึกในชาตินิยมแฝงอยู่

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมในประเด็นความเป็นชาตินิยมและสังคมพหุวัฒนธรรมจากเรื่องสั้นของนักเขียนกลุ่มอาเซียนได้ทำให้พบอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมประการหนึ่งของคนอาเซียนว่า “คนอาเซียนเป็นคนที่มีสำนึกในชาตินิยม” เห็นได้จากการมีอคติทางเชื้อชาติของคนเชื้อชาติหลักที่มีต่อคนเชื้อชาติอื่นด้วยการเหยียดคนเชื้อชาติอื่นว่าด้อยกว่าตนเอง โดยใช้ตัวเองเป็นมาตรฐานเพื่อตัดสินคนเชื้อชาติอื่นด้วยการนำมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งปรากฏอคติทางเชื้อชาติ 3 ด้าน ได้แก่ สุขอนามัย วัฒนธรรม และรูปลักษณ์ อคติทางเชื้อชาติเหล่านี้เกิดขึ้นจากสำนึกร่วมของคนในชาติ โดยเป็นสำนึกร่วมกันทางประวัติศาสตร์ ภาษา เชื้อชาติ ค่านิยม สังคมและวัฒนธรรม จึงให้ความสำคัญกับคนเชื้อชาติเดียวกันโดยเห็นว่ากลุ่มของตนดีกว่าหรือเหนือกว่าคนเชื้อชาติอื่น ๆ ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศ อคติทางเชื้อชาติยังทำให้เห็นถึงการแบ่งแยกระหว่างพวกเรากับพวกเขา และมองว่าคนที่ไม่ใช่พวกเรานั้นมีความเป็นอื่น ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2551, หน้า 28) กล่าวว่า การที่แยกระหว่างเรากับเขา ทำให้เกิดการมองเห็นความเป็นอื่น (Otherness) เมื่อคิดว่าเรามีวัฒนธรรมอันดีงาม เราจะมองคนอื่นเป็นคนที่ต่ำต้อยหรือเป็นคนน้อยกว่าเรา มุมมองทำนองนี้แสดงถึงอคติทางวัฒนธรรม เมื่อไรก็ตามที่เอาเกณฑ์หรือเอามาตรฐานของวัฒนธรรมของเราไปวัดคนอื่น แล้วมองคนอื่นเป็นคนด้อยกว่าเรา ย่อมทำให้เกิดอคติทางวัฒนธรรม ดังนั้นอคติทางเชื้อชาตินี้จึงทำให้คนอาเซียนกลายเป็น “คนที่มีสำนึกในชาตินิยม” แม้ว่าจะ

มีการตั้งประชาคมอาเซียนขึ้นมาแล้ว แต่ก็ไม่อาจสลายเส้นแบ่งความเป็นเชื้อชาติเพื่อให้หลอมรวมเป็นอัตลักษณ์เพียงหนึ่งเดียวร่วมกันได้ ดังอุดมการณ์ว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” (One Vision, One Identity, One Community) จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดว่า อุดมการณ์ดังกล่าวของประชาคมอาเซียนนั้น สามารถสร้างให้เกิดขึ้นจริงได้มากน้อยเพียงใด

การอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อชาติในสังคมเดียวกันนั้น ก่อให้เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมขึ้น โดยคนเชื้อชาติหลักมักจะมีอคติต่อคนเชื้อชาติอื่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ ด้วยการเหยียดคนเชื้อชาติอื่นว่าด้อยกว่าตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัศรนันทน์ ชูทัพ (2564, หน้า 14) ว่า ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีชนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นประชากรส่วนน้อยอาศัยอยู่ จะถูกโดนเหยียดทางวัฒนธรรม โดนดูถูก โดยมองว่าต่ำต้อยด้อยค่า เชยคร่ำครึ และล้าหลัง สิ่งเหล่านี้จึงแสดงถึงอคติทางเชื้อชาติที่ชัดเจน แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มคนต่างเชื้อชาติในสังคมพหุวัฒนธรรมดังกล่าวก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยนักเขียนอาเซียนได้นำเสนอสภาพสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านวรรณกรรม ซึ่งย้อนแย้งกับอัตลักษณ์ร่วมของคนอาเซียนที่มีสำนึกในชาตินิยม เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เกิดการแผ่ขยายทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ในลักษณะเดียวกันไปทั่วโลก (Short & Kim, 1999, อ้างถึงใน ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2559, หน้า 49) ทุกอย่างถูกเชื่อมโยงถึงกันหมดด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังที่ รัตนา โตสกุล (2552, หน้า 194) กล่าวว่า ด้วยโลกในปัจจุบันอยู่ในสภาวะไร้พรมแดน เนื่องจากพื้นที่ในโลกเชื่อมถึงกันหมดด้วยการสื่อสารและการเดินทาง สาเหตุมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารและการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทุน สิ่งของ สินค้า ไหลเวียนผ่านพรมแดนรัฐชาติและพรมแดนวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ กลุ่มชนต่าง ๆ ไม่สามารถยึดโยงอยู่กับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งได้ ดังนั้นจึงโลกาภิวัตน์จึงเป็นเหตุให้เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากพื้นที่หนึ่งไปอยู่อีกพื้นที่หนึ่ง ด้วยเหตุผลต่าง ๆ กันจนทำให้เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมขึ้น โดยที่คนในสังคมพหุวัฒนธรรมทั้งคนเชื้อชาติหลักและคนเชื้อชาติอื่นจะต้องพยายามเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อปรับตัวให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันบนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มที่แตกต่างกันได้ แม้ว่าแท้จริงแล้วคนทุกเชื้อชาติต่างก็ยังคงมีสำนึกร่วมของกลุ่มเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือมีสำนึกร่วมในชาติแฝงอยู่ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identities) ของกลุ่มคนแต่ละเชื้อชาติ สังคมพหุวัฒนธรรมจึงไม่ใช่การยอมรับความแตกต่างของหน่วยวัฒนธรรม แต่อยู่ที่การเพิ่มพื้นที่ทางสังคมให้กลุ่มชนต่าง ๆ สามารถแสดงอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างหลากหลาย ลื่นไหล และซับซ้อนได้มากกว่า (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2551, หน้า 73-74) อย่างไรก็ตาม การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น สำนึกร่วมของคนในชาติจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงตัวตนหรืออัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มคนได้อย่างดี

เอกสารอ้างอิง

จ่อง เจียน ไล. (2561). เขตอิสรภาพที่ไร้สิทธิครอบครอง. ใน ***กำปงมาลารวมเรื่องสั้นนักเขียนรางวัลซีไรต์ไทย-มาเลเซีย*** (น. 241-259). ปทุมธานี: กองทุนกนกพงศ์ สงสมพันธุ์.

ชุลีพร วิรุณหะ. (2557). ***โลกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: รากฐานประวัติศาสตร์***. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2560). ***แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย***. ปทุมธานี: นาคร.

นันดา วีรวิทยานุกูล. (2544). สตรีกับอัตลักษณ์. ใน กนกศักดิ์ แก้วเทพ (บ.ก.), ***สตรีศึกษา 2 ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ*** (น. 280-364). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.

บุนทะนอง ชมไชผน. (2555). ท้องนาพิศวาส. ใน ***กระดูกอเมริกัน*** (น. 211-220). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

พิเชฐ แสงทอง (บ.ก.). (2556). ปู่ของจมา. ใน ***ม้าบินของมาเรีย ปินโต รวมเรื่องสั้นอาเซียนคัดสรร*** (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 51-59). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2549). ***แนวคิดพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism)***. กรุงเทพฯ: ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไพฑูรย์ ธัญญา. (2561). หุ่นไล่กาจากอาระกัน. ใน ***กำปงมาลา รวมเรื่องสั้นนักเขียนรางวัลซีไรต์ไทย-มาเลเซีย*** (น. 131-151). ปทุมธานี: กองทุนกนกพงศ์ สงสมพันธุ์.

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2559). วิถีชีวิตสังคมเมืองและโลกาภิวัตน์. ใน วสันต์ ปัญญาแก้ว (บ.ก.), ***โลกสมัยใหม่ในชีวิตประจำวัน*** (น. 43-52). เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มงคลเลิศ ด่านธานินทร์. (2551). ***หลักคิดชาตินิยมและมรดกวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาสังคมทันสมัย***. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.

มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัต-ตุวัยญิรีย์. (2552). ***บทว่าด้วยอาหารและเครื่องดื่ม***. สืบค้น 16 สิงหาคม 2562, จาก https://islamhouse.com/th/articles/206384/

มูฮัมมัด ซาและฮ์ ราฮามัด. (2553). โต๊ะกลมกับน้ำมันหอม. ใน ***โลกไร้พรมแดน: วรรณกรรมสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย*** (น. 143-151). กรุงเทพฯ: สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย.

รัตนชัย มานะบุตร. (2556). กาลีมะฮ์. ใน ***โลกไร้พรมแดน: วรรณกรรมสัมพันธ์ ไทย-มาเลเซีย*** (น. 91-100). กรุงเทพฯ: สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย.

รัตนา โตสกุล. (2552). เฮือนเคยอยู่ อู่เคยนอน ต้องจรจำลา: ชาวลาวลี้ภัยในสหรัฐอเมริกา. ใน สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร์ (บ.ก.), ***ความโกลาหลของวัฒนธรรมศึกษา ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรม*** (น. 178-360). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). ***พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554***. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วัศรนันทน์ ชูทัพ. (2564). อัตลักษณ์ของสังคมพหุวัฒนธรรมชนบทไทยในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว. ***วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี***, 13(2), 1-15.

ศิวพร ชัยประสิทธิกุล. (2546). ***ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยสังเขป*** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สกลกานต์ อินทร์ไทร. (2539). ***การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กปั๊มในกรุงเทพมหานคร*** (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาจินต์ ปัญจพรรค์. (2559). น้ำกับน้ำใจ. ใน *Antologi cerpen Malaysia-Thailand:* ***รวมเรื่องสั้นมาเลเซีย-ไทย*** (น. 245-249). กัวลาลัมเปอร์: สถาบันการแปลภาษาและหนังสือแห่งมาเลเซีย [ITBM].

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2551). ***พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม*** (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคทางสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อี เพียน โปร พอล. (2559). โต๊ะราชา. ใน *Antologi cerpen Malaysia-Thailand:* ***รวมเรื่องสั้น มาเลเซีย-ไทย*** (น. 69-79). กัวลาลัมเปอร์: สถาบันการแปลภาษาและหนังสือแห่งมาเลเซีย [ITBM].